

CANADA

Magyarok Kanadában

HONFOGLALÁS QUEBECBEN

Írta: ÁCS TIVADAR

Ács Tivadar

I.

A kanadai Quebec-tartományban sokkal később indult meg a magyarok honfoglalása, mint a keleti prairie-tartományokban: a legrégebb bevándorlási területen Saskatchewanban, magyartól legnépesebb Ontarióban, Albertában, British Columbiában, Manitobában, Nova Scotiában vagy New Brunswickben. És más is volt az összetétele. Főleg iparosok, kereskedők, értelmiségiek telepedtek meg Montrealban. Az első világháború előtt mindössze néhány magyar család élt

Quebec-tartomány legnépesebb városában, mindössze tizenöt, akikről tudunk. Ezek egyike a Gömör megyei Abafalváról való Erdős Pál, aki 1896-ban vándorolt az Egyesült Államokba, onnan 1903-ban áttelepült Montrealba és ez a tizenöt család 1906-ban megalakította a Kivándorlókat Segélyező Egyesületet.

Nagyobb arányú bevándorlás Quebec-tartományba voltaképpen csak 1925 után indult meg. Montrealban még 1926-ban is alig volt 20–25 magyar család. A következő esztendőkből számuk rohamosan növekedett. 1930-ban már ötezerre becsülték a montreali magyarok számát, a következő években számuk elérte a tizezret. Főleg Abauj-, Borsod-, Zemplén-, Szabolcs-, Szatmár, Bereg- és Ung-megyékből érkeztek az új bevándorlók, de soraikban akadt több száz székely is. Ekkor már megindult a visszavándorlás is.

Sokan napszamosok, gyári munkások lettek.

Rendkívül vonzó volt, hogy Montreal városa elhelyezkedésükig munkanélküli segílyt biztosított a munkára várakozóknak s ezért az eredetileg a nyugati prairie-tartományba érkezők közül is sokan Montrealba vándoroltak vissza s nem kényserültek felélni amit netalán a Nyugaton a földműveléssel szereztek.

A francia őslakosság, így a munkásszervezetek is, nem jó, néha ellenséges szemmel nézték az idegenek, így a magyarok városbaözönlését.

A másik vonzó tényező, amely a magyarokat ide vonzotta, Quebec-tartomány természeti kincsekben való gazdagsága volt. Halászat és tehéntartás mellett ércekben való bősége lehetővé tette új és új bányászatok nyitását, iparvállalatok létesítését. Arany-, réz-, bauxit-, vas-, nikkel-, apatit-, asbest-, grafit-, cementmárga-, márvány- és kvarcbányák táródtak fel Quebec-tartományban, melyek mind munkáskézre vártak. 1926-ban az Osisko- és Tremoy-tavak partján létesült Noranda és Rouyn ikervárosban mintegy száz magyar család telepedett le, akik az ott nyílt arany- és rézbányákban kaptak foglalkozást, főleg olyanok, akik 1925 előtt a lethbridgei szénbányában dolgoztak. Legrégibb telepes **Korpay András**. Régi kanadai szénbányászok, akik a Noranda Mine Ltd.-nél arany- és rézbányászatanál vállaltak munkát: **Posta János**, **Wéber Péter** és **Mohánszky János**. Innen negyven mérföldnyire, egy új bányatelepen, East Malatic-on is ugyanakkor telepedett le husz régi magyar bányász és többen Grand Marc-on, St. Theresa-n és Franklin Center-ben. Quebec-tartományban még 1941-ben is, a népszámlálás adatai szerint 2336 magyar férfi és 1748 magyar nő élt.

Quebec-tartománynak volt egy történelmi pillanata, amikor a magyar éppen olyan őslakosává válhatott volna, mint a francia. Az akkor ismert

Ács Tivadar

Kanadában 1666 elején tartották az első népszámlálást. Ebben az időben 528 család lakta, összesen 3215 lélek. Ebből is a legtöbb francia Quebec és környékén: 2135 lélek. Montreal területén 615 személy élt. Nemrég azelőtt a Szent Lőrinc- és a Prairie-folyók egybetorkolásánál levő szigetet, a Mont

Royal hegyet Carriert nevű francia tengerész fedezte fel 1535-ben. Maga Montreal városa is csak 1642-ben épült a Hochelaga nevű indián falu helyén. A franciák mindég rosszabb gyarmattartók voltak, mint az angolok és ennek következménye volt, hogy 1713-ban, az utrechti békével, átengedték az angoloknak a Hudson-öbölt és az irokez-indiánok fölötti főhatalmat is átruházták, valamint New Foundland szigetét. 1718-ban már észbekaptak és a Hudson Bay Compagnie mintájára, Jean Law Lauriston vezetésével, Kanada és Mississippi-völgyének gazdasági kiaknázására létrehozták a Compagnie

d'Occident-et, melynek főreszvényese az akkor még Párisban élő II. Rákóczi Ferenc volt, aki nyilván a vele együtt érkező és Törökországba menekült magyar emigrációt ide akarta menekíteni. A francia érdekü telepítő vállalkozás néhány év múlva véget ért, mégpedig botránys körülmények között. Rákóczi fejedelem ingó vagyonának tulnyomó része bánta.

1759 óta angolok lettek urrá a legfranciább Francia-Kanada fölött. Így nem lett a magyarság őshonos Quebec-tartományban. Így is Kanadában, az egészét véve, közel fél százalék (0,47%) lett a magyar származású lakosság, Kanadában minden kétszázadik ember magyar származású és a két világháború között az ott megtelepedett népfajok között a népesség tekintetében a tizenharmadik helyen állt.

Kanadában az állami statisztika 1901-ben még csak 1459 magyar betelepülőről tud, 1911-ben 11.648 főleg a nyugati tartományokban élő magyart vesz számításba, 1921-ben 13.181-et — mivel az első világháboruban nem volt számbajövő bevándorlás —, 1931-ben a kanadai magyar bevándorlók számát 40.582-re teszi. Ebből 1941-ben Quebec-tartományban mindössze 4134 magyar származásut mutat ki a kanadai statisztika, ebből 3951 városlakót és mindössze 183 mezőgazdaságból élőt. Ebből: Abitibi-megyében 71 magyar közül 63 városlakó volt, Chambly-megyében 59 magyar lett új hazára, Montrealban és Jézus-szigeten 3763 magyar szerepel, ebből városlakó 3763. Montreal-szigeten 3741 közül 3725 volt a városlakó magyar, míg magában Montreal városában 3475. Verdun városban 61 magyar telepedett meg, Temiscamingue-megyében 98, ebből városlakó 87 volt.

Mivel Quebec-tartományban a magyar lakosság csak a két világháború között alakult ki, a társadalmi organizációk is csak később alakultak, azzal a veszéllyel, hogy azok az Egyesült Államokban élő magyarság szervezeteihez hasonlóan fejlődtek ki és mert kevesebben voltak, ezért azok elaprózódásához vezettek. Magyarországról származó montreali zsidók még az első világháború előtt megalakították egyházi közösségüket Austro-Hungarian Synagogue néven. A Montreali Magyar Zsidók Segélyező Egyesülete csak 1939-ben alakult meg. A legnépesebb "Magyarok Nagyasszonya" hitközséget 1928 április 22-én Hédly Jeromos ferences szerzetes szervezte meg Montrealban a Plateau Schoolban lévő kápolnában. Még az év augusztus 12-én Rácz József lelkipásztor irányítása alá került a római katolikusok hitközsége, de istentiszteleteiket a Notre Dame templom kápolnájában folytatták, mert az előbbi kicsinek bizonyult. 1934 februárjában megvették a St. Lawrence Boulevardon lévő templomot, a mögötte lévő háztelekkel.

(Befejező cikk.)

A montreali magyar kálvinisták 1926 május 30-án alakították meg eklézsiájukat. A Szatmár-megyei Méhtelekről származó és a debreceni

Ács Tivadar

egyetem hittudományi karán végzett Fehér Mihály volt az eklézsia-alapító. Az egyházköz-ség The United Church of Canada keretében a montreali német evangélikusok templomá-ban tartotta alakuló ülését. Az egyháztanács első tisztségvise-lői voltak: Deák Béla gondnok, Kiss Dénes pénztáros, somogyi Papp János jegyző, Kovács

Ödön ellenőr, Kára V. Sándor, Lukács Pál és Benke János presbiterek. A százhusz lélekszámú egyházközséghez a montreali szlovák és magyar evangélikusok is csatlakoztak. Az evangélikusok 1930 augusztus 31-én a United Lutheran Church of America keretében önálló hitköz-séget is alapítottak Montrealban. Első lelkészü-ket, az Egyesült Államokból átjött Szebik Károly missziós lelkészt 1933 júniusában választották meg parókusnak. Közben Papp János windsori lelkész, majd Ruzsa Jenő torontói lelkész látta el havonta egyszer a montreali missziós szolgálatot. A montreali reformátusok gyülekezete, habár az eklézsiaszervező Fehér Mihály lelkipásztor rövi-desen visszatért az Óhazába, egyre bokrosodott. Még 1928-ban vasárnapi iskolát szerveztek, ugyanakkor alakult a Bethlen Kata Nőegyesület, 1930-ban létrehozták a Petőfi Dalkört, a Refor-mátus Otthont és istentiszteleteiket a már sokkal tágasabb Church of All Nationsban tartották.

Bensőséges közösségi élet alakult ki a montreali magyar baptisták között is, akik "Világosság" című folyóiratuk révén tartották a kapcsolatukat

a régebbi kanadai magyar hittestvéreikkel, majd a francia testvérek imaházában tartották istentiszteleteiket, később váltakozva különböző montreali hívők otthonában. Az ő szabad egyházuknak **Piros József, Vajda Pál és Nyeste Ferenc** voltak legtevékenyebb szervezői "Kanada Párisában".

Ez időben alakulnak: 1926 december 26-án 88 alapító taggal a Montreali Hungária Társadalmi Egyesület, 1928-ban a Hungária Futbal Csapat, mely alakulása után nem sokkal montreali szövetségi bajnokságot is nyert, a Székely Kultur Egyesület, a Petőfi Egyesület, a Szent István Otthon, a Német-Magyar Klub és még több kisebb magyar társadalmi egyesülés.

A magyar kormány még 1922-ben állított fel főkonzulátust hannerheimi **Hann Armand** főkonzul vezetésével, akit 1925-ben ipolynyéki **Haydin Albert**, a későbbi argentinai magyar követ váltott fel. Az utóbbi 1945 után a brazíliai **Pirelli** gumigyár igazgatója lett.

Elre törtek Montrealban a két világháború között kivándorolt magyar művészek is, akik között **Zoltványi Béla** szobrász, **Sulyok-Papp József** festő, **Márky Pál** zongora, **Haris Ervin** és **Gyárfas Ibolya** hegedűművészek és **White Lajos** dekoráló művész neve volt a legismertebb.

Kelet-Kanadában nem Quebec-tartományban szerzett új hazát 1941-ig a bevándorló magyarság, hanem Ontarióban, ahol a letelepülő magyarság létszáma a megadott időpontig 22.039 volt. Nova Scotiában az érkező magyar mindössze 554 volt, New Brunswickban ennél is kevesebb, összesen 77 volt, Prince Eduard Islandon akkor magyar még nem telepedett meg. A legnépesebb magyar vidék — a két világháború között — a keleti Ontarióban és a nyugati Saskatchewan volt. Ezen a területen 36.615 magyar telepedett meg, a kanadai magyarság kétharmada, pontosabban 66 százaléka.

